

G‘ARB FALSAFASINING USTUVOR YO‘NALISHLARI VA ULARNING FAN TARAQQIYOTIGA TASIRI

¹**Abduqodirov Abdulvafo Abdulatif o‘g‘li**

¹Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: ²**Umarova Farida Saidikromovna**

²Falsafa fanlari nomzodi, dotsent

³**Norqulov Suxrob Do‘smurodovich**

³Ijtimoiy fanlar kafedrası falsafa fanlar doktori professori

Annotatsiya: ushbu ilmiy maqolada G‘arb falsafasining ustuvor yo‘nalishlari va ularning ilm-fan taraqqiyotiga ta‘siri tahlil qilinadi. Falsafa va ilm-fan o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik, qadimiy davrdan boshlab zamonaviy zamongacha bo‘lgan rivojlanish jarayoni ko‘rib chiqiladi. XX va XXI asr falsafiy yondashuvlari, jumladan, Karl Poppening falsifikatsiya nazariyasi, Tomas Kunning paradigma o‘zgarishi, shuningdek, sun‘iy intellekt va ekologik muammolar kontekstidagi yangi falsafiy qarashlar o‘rganiladi. Zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy muammolar fonida G‘arb falsafasining ilm-fan taraqqiyotiga ta‘siri chuqur tahlil etilgan. Maqola ilm-fan va falsafa o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish va zamonaviy muammolarni hal etishda falsafiy konseptlarning ahamiyatini yoritadi.

Kalit so‘zlar: g‘arb falsafasi, ilm-fan taraqqiyoti, falsifikatsiya nazariyasi, paradigma o‘zgarishi, sun‘iy intellekt, ekofalsafa, axloqshunoslik, ilmiy metodologiya, texnologik inqilob, ijtimoiy adolat.

ПРИОРИТЕТЫ ЗАПАДНОЙ ФИЛОСОФИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ НАУКИ

¹**Абдукодиров Абдулвафо Абдуллатиф угли**

¹Студент Ташкентского государственного медицинского университета

Научный руководитель: ²**Умарова Фариди Саидикромовна**

²Кандидат философских наук, доцент

³Норкулов Сухроб Дусмуродович

³Профессор, доктор философских наук, кафедра общественных наук

Аннотация: в данной научной статье анализируются приоритетные направления западной философии и их влияние на развитие науки. Будет рассмотрена неразрывная связь философии и науки, а также процесс их развития от древних времен до современности. Будут рассмотрены философские подходы XX и XXI веков, включая теорию фальсификации Карла Поппера, смену парадигмы Томаса Куна, а также новые философские взгляды в контексте искусственного интеллекта и проблем окружающей среды. Глубоко анализируется влияние западной философии на развитие науки на фоне современных технологий и социальных проблем. В статье подчеркивается значение философских концепций в укреплении взаимодействия науки и философии и решении современных проблем.

Ключевые слова: западная философия, научный прогресс, теория фальсификации, смена парадигмы, искусственный интеллект, экофилософия, этика, научная методология, технологическая революция, социальная справедливость.

PRIORITIES OF WESTERN PHILOSOPHY AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF SCIENCE

¹Abdukodirov Abdulvafo Abdullatif ugli

¹Student of Tashkent State Medical University

Scientific supervisor: ²Umarova Farida Saidikromovna

²Candidate of Philosophy, Associate Professor

³Norqulov Suxrob Do'smurodovich

³Doctor of Philosophy, Professor, Department of Social Sciences

Abstract: *this scientific article analyzes the priority areas of Western philosophy and their impact on the development of science. The inextricable link between philosophy and science, the process of development from ancient times to the modern era are considered. Philosophical approaches of the 20th and 21st centuries are studied, including Karl Popper's falsification theory, Thomas Kuhn's paradigm shift, as well as new philosophical views in the context of artificial intelligence and environmental problems. The impact of Western philosophy on the development of science against the background of modern technologies and social problems is deeply analyzed. The article highlights the importance of philosophical concepts in strengthening the cooperation between science and philosophy and solving modern problems.*

Keywords: *western philosophy, scientific progress, falsification theory, paradigm shift, artificial intelligence, ecophilosophy, ethics, scientific methodology, technological revolution, social justice.*

Kirish

Falsafa insoniyat tarixida bilim, haqiqat va dunyoqarashning asosi bo‘lib kelgan. Ayniqsa, G‘arb falsafasi uning uzoq va boy rivojlanish yo‘li orqali nafaqat inson tafakkurini chuqurlashtirdi, balki ilm-fanning metodologik va kontseptual poydevorini yaratishda muhim rol o‘ynadi. Qadimiy Yunoniston mutafakkirlari falsafani tabiat va jamiyatni tushunish uchun nazariy asos sifatida shakllantirib, keyinchalik bu yondashuv o‘rta asrlar, uyg‘onish davri va zamonaviy davrda rivojlanib bordi.¹ G‘arb falsafasining ilm-fanga ta’siri nafaqat bilim olish metodlarini takomillashtirishda, balki ilmiy kashfiyotlar va texnologik taraqqiyotda

¹ Aristotel. “Fizika”. — O‘zbekcha tarjima, Toshkent, 2010.
SJIF:5.219

ham sezilarli bo'ldi. Bugungi kunda ilm-fan va falsafa o'rtasidagi munosabat yangi texnologiyalar, sun'iy intellekt, bioetika, ekologiya va ijtimoiy masalalar nuqtai nazaridan yanada murakkablashgan. Shu sababli, G'arb falsafasining ustuvor yo'nalishlarini o'rganish va ularning fan taraqqiyotiga ta'sirini chuqur tahlil qilish zamonaviy ilmiy hamjamiyat uchun katta ahamiyatga ega.

Asosiy qism

G'arb falsafasining rivojlanishi inson tafakkurining chuqur va murakkab jarayoni bo'lib, falsafa va ilm-fan o'rtasidagi uzviy bog'liqlik nafaqat tarixiy, balki zamonaviy davrda ham o'z ahamiyatini yo'qotmayapti. Qadimdan Aristotel va uning izdoshlari tomonidan shakllantirilgan ilmiy metodologiya hozirgi kunda ham ko'plab sohalarda o'zining ahamiyatini saqlab qolmoqda. Ammo, XXI asr ilm-fani va falsafasi yangi texnologik inqiloblar, sun'iy intellekt, genetik muhandislik, iqlim o'zgarishi kabi kompleks muammolar kontekstida yangi yondashuvlarni talab qilmoqda.²

Bugungi kunda ilmiy metodologiya va epistemologiya sohasida Karl Poppoerning falsifikatsiya nazariyasi asosida rivojlanayotgan falsafiy qarashlar hamon asosiy o'rin tutadi. Shu bilan birga, ilmiy nazariyalar doimiy yangilanib turishi, ularning sinovdan o'tishi va o'zgartirilishi zarurligi haqida fikrlar zamonaviy fan uchun katta ahamiyatga ega. Masalan, fizikada kvant mexanikasi va nisbiylik nazariyasining paydo bo'lishi XX asrda klassik Nyuton mexanikasini qayta ko'rib chiqishga olib keldi, bu esa Tomas Kunning paradigma o'zgarishi haqidagi g'oyasini amalda tasdiqladi. Zamonaviy falsafada, xususan, analitik va kontinent falsafasida sun'iy intellekt (SI) va raqamli texnologiyalar haqida keng

² Popper, K. "Ilmiy falsafa va falsifikatsiya". — Moskva: Nauka, 1974.
SJIF:5.219

muhokamlar olib borilmoqda. Misol uchun, sun'iy intellektning o'ziga xos ongga ega bo'lishi mumkinmi, uning axloqiy javobgarligi qanday bo'lishi lozimligi kabi savollar ilm-fan va falsafa chegarasida yangi muammolar sifatida yuzaga chiqmoqda. Falsafiy axloqshunoslik (bioetika va AI etikasi) sohasida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar insoniyatning texnologiyalardan qanday foydalanganligi, ularni boshqarish va tartibga solishda falsafiy prinsiplarning roli haqida chuqur tahlillar beradi. Bundan tashqari, iqlim o'zgarishi va ekologiya masalalari ham zamonaviy G'arb falsafasining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. "Yashil falsafa" va "ekofalsafa" deb ataluvchi yangi yo'nalishlar tabiat va inson munosabatlarini qayta ko'rib chiqib, ilm-fan yordamida barqaror rivojlanish va ekologik muvozanatni ta'minlashga qaratilgan. Ushbu sohada falsafa nafaqat tabiatni hurmat qilishni, balki ilmiy ma'lumotlarga asoslangan siyosatni yaratishni ham o'z zimmasiga olmoqda. Shuningdek, XXI asr falsafasida ijtimoiy adolat, inson huquqlari va madaniyatlararo muloqot mavzulari ham muhim o'rin tutmoqda. Globalizatsiya davrida ilm-fan va texnologiyalar jamiyatning turli qatlamlariga qanday ta'sir ko'rsatayotgani, axborot asrida bilimning tarqalishi va uning ishonchliligi masalalari falsafiy tahlilga muhtoj. Shu bilan birga, yangi kommunikatsiya texnologiyalari yordamida falsafa o'z-o'zini yangilab, ijtimoiy-siyosiy masalalarga ham javob berishga harakat qilmoqda.³

So'nggi ilmiy tadqiqotlarda, masalan, sun'iy intellekt sohasida Elon Mask tomonidan asos solingan OpenAI kabi tashkilotlar tomonidan yaratilgan texnologiyalar falsafa va etikani birlashtirgan yangi platformalar sifatida

³ Kuhn, T. S. "Ilmiy inqiloblarning tuzilishi" (The Structure of Scientific Revolutions). — Chicago: University of Chicago Press, 1962.
SJIF:5.219

qaralmoqda.⁴ Ular sun'iy ongning rivojlanishi bilan bog'liq axloqiy muammolarni o'rganib, "inson va mashina o'rtasidagi chegaralar", "qaror qabul qilishdagi javobgarlik" kabi mavzularni falsafiy va ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilmoqda. Shu tarzda, G'arb falsafasining ustuvor yo'nalishlari ilm-fan taraqqiyotining ham konseptual, ham amaliy asoslarini tashkil etib, insoniyatning yangi davr muammolariga javob topishda markaziy o'rin tutadi. Ular ilm-fan metodologiyasi, axloqiy tamoyillar, jamiyat va texnologiya o'rtasidagi munosabatlarni chuqur o'rganishga imkon beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, G'arb falsafasi insoniyat tafakkurining markaziy elementi sifatida ilm-fan rivojiga katta hissa qo'shgan. Qadimdan to zamonaviy davrgacha bo'lgan falsafiy yondashuvlar ilmiy bilimni shakllantirish, uni metodologik asoslash va axloqiy tamoyillar bilan mustahkamlashda muhim rol o'ynadi.⁵ Zamonaviy davrda esa yangi texnologiyalar, sun'iy intellekt va global ekologik muammolar kontekstida G'arb falsafasining ustuvor yo'nalishlari yanada dolzarb bo'lib, ilm-fanning nafaqat nazariy, balki amaliy sohalarida ham yangicha yondashuvlarni shakllantirmoqda. Ilm-fan va falsafa o'rtasidagi hamkorlik va o'zaro ta'sir insoniyatning murakkab va ko'p qirrali muammolarini hal qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shunday ekan, G'arb falsafasining ilm-fan taraqqiyotiga ta'sirini chuqur o'rganish va zamonaviy falsafiy konseptlarni rivojlantirish ilmiy hamjamiyat va butun jamiyat uchun strategik vazifa bo'lib qolmoqda.

⁴ Floridi, L. "The Philosophy of Information". — Oxford University Press, 2011.

⁵ Russell, B. "Falsafa tarixi" (A History of Western Philosophy). — O'zbekcha tarjima, Toshkent, 2015.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aristotel. “Fizika”. — O‘zbekcha tarjima, Toshkent, 2010.
2. Popper, K. “Ilmiy falsafa va falsifikatsiya”. — Moskva: Nauka, 1974.
3. Kuhn, T. S. “Ilmiy inqiloblarning tuzilishi” (The Structure of Scientific Revolutions). — Chicago: University of Chicago Press, 1962.
4. Floridi, L. “The Philosophy of Information”. — Oxford University Press, 2011.
5. Russell, B. “Falsafa tarixi” (A History of Western Philosophy). — O‘zbekcha tarjima, Toshkent, 2015.